

УДК 159.953:5

Назар Максим Миколайович, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії нових інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

e-mail: apartment@bigmir.net

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ІНТЕРНЕТ-ТРЕНІНГУ СПІЛКУВАННЯ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Анотація

Потенціали здійснення дистанційних навчальних курсів, зокрема інтернет-тренінгів з розвитку комунікативної компетентності, є значними, розкриваючи для психологів та педагогів нові інструменти для групового навчання та психологічної роботи. Важливими організаційними складовими таких навчальних курсів є: розробка відповідного ресурсного навчально-психологічного контексту – віртуального освітнього простору, моделювання учасників курсу, використання мультимедійних технологій, досвід ведучого в тренінговій діяльності тощо. Серед учасників здійсненого інтернет-тренінгу констатується наявність значимих змін у комунікативній компетентності між початком навчання та після його завершення. Показники різних методик дослідження, що відповідають за комунікативну компетентність, за час участі в інтернет-тренінгу у більшості учасників покращились. Робиться висновок про продуктивність використаних інноваційних навчальних технологій на основі застосування електронних комунікативних і мультимедійних можливостей мережі Інтернет.

Ключові слова: *тренінг, Інтернет, спілкування, компетентність.*

M.M. Nazar

FEATURES OF INTERNET-TRAININGS REALIZATION OF INTERCOURSE AND COMMUNICATIVE COMPETENCE

Summary

Potentials of remote e-learning educational courses' realization (internet-trainings of communicative competence's development in particular), are considerable, exposing new instruments for group learning and psychological work for psychologists and teachers. The important organizational constituents of such teaching courses are the development of the proper resource learning-psychological context – virtual educational space, design the course's participants' model, use of multimedia technologies, trainer's experience in trainings and other. The presence of meaningful changes among the participants of the realizable internet-training is established in the communicative competence of probed between beginning of learning and after his completion. Indexes of research's different methods, which are responsible for a communicative competence, became better among most participants in times of participating in internet-training. Drawn conclusion about the productivity of the used innovative learning technologies on the basis of electronic communicative's and multimedia possibilities' application of the Internet.

Keywords: *training, Internet, communication, competence.*

Назар Максим Николаевич, кандидат психологических наук, старший научный сотрудник лаборатории новых информационных технологий обучения Института психологии имени Г.С. Костюка НАПН Украины

ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ИНТЕРНЕТ-ТРЕНИНГА ОБЩЕНИЯ И КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

Аннотация

Потенциалы осуществления дистанционных обучающих курсов, в частности интернет-тренингов развития коммуникативной компетентности, являются значительными, раскрывая для психологов и педагогов новые

інструменти для групового навчання і психологічної роботи. Важливими організаційними складовими таких навчальних курсів є: розробка відповідного ресурсного навчально-психологічного контексту – віртуального освітнього простору, моделювання учасників курсу, використання мультимедійних технологій, досвід ведучого в тренінговій діяльності і др. Серед учасників проведеного інтернет-тренінгу констатується наявність значимих змін у комунікативній компетентності досліджуваних між початком навчання і після його завершення. Показники різних методик дослідження, які відповідають за комунікативну компетентність, за час участі в інтернет-тренінгу у більшості учасників покращилися. Робиться висновок про продуктивність використаних інноваційних навчальних технологій на основі застосування електронних комунікативних і мультимедійних можливостей мережі Інтернет.

Ключові слова: тренінг, Інтернет, спілкування, компетентність.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Високої актуальності в сучасних гіпердинамічних умовах життя, науково-технічного прогресу, соціальних трансформацій, змін і розвитку інструментів та способів міжперсонального спілкування набуває потреба у дослідженні можливостей організації інтернет-тренінгів з розвитку комунікативної компетентності, адже компетентність у спілкуванні стає однією з фундаментальних навичок, що здатна забезпечувати гнучкі адаптаційні потенціали людини, розширення її соціального і когнітивного кругозору, підвищувати задоволеність життям та покращувати вміння досягати необхідних цілей. Значення комунікативної компетентності важко переоцінити, як і важливість її формування та розвитку з використанням, зокрема, сучасних інформаційних психолого-педагогічних технологій мережі Інтернет.

Проектування продуктивних інтернет-тренінгів з комунікативної компетентності та взагалі дистанційних навчальних курсів повинно базуватися на концептуальних засадах ефективності дистанційного навчання.

Контентна архітектура ефективної системи дистанційного навчального курсу передбачає дві частини. Перша – контент управління учіннєвою діяльністю, організації процесу навчання, тобто зовнішній контент, або, інакше кажучи – інтерфейс, оболонка. У проектуванні зовнішнього контенту провідними складниками є визначення, формування та підтримування (збереження) готовності до учіннєвої діяльності, педагогічний модуль, інтерфейс та діалогова взаємодія, побудова статичного профілю та динамічної моделі учня, адаптація та індивідуалізація процесу навчання, створення навчальних спільнот тощо. Друга частина контенту (внутрішній контент системи, зміст навчання, експертний модуль) передбачає формування відповідної системи здатностей і психологічних компетенцій (в нашому випадку – комунікативної компетентності). [10]

В результаті здійснених попередніх досліджень ефективності психологічних інтернет-тренінгів, спрямованих, зокрема, на оптимізацію показників інтернет-залежності, агресивності, депресивності, а також на зростання показників самоактуалізації, було виявлено, що інтернет-тренінги демонструють свою ефективність як інноваційний інструмент здійснення групової психологічної та навчальної роботи у мережі Інтернет. [30;32;35]

До найважливіших складових організації сучасних інтернет-тренінгів слід віднести розробку і застосування моделі її учасника (або «моделі респондента»). Враховуючи те, що відповідна модель оптимізує та піднімає на новий рівень можливості здійснення навчальних програм у мережі Інтернет, зокрема інтернет-тренінгів з розвитку комунікативної компетентності, її застосування має велике практичне значення. [11;32;36;37]

Під моделлю учасника/респондента розуміється спрощене уявлення індивідуума, який є реальним і унікальним або репрезентує певну групу чи

вибірку індивідуумів, з певними наявними властивостями, станами та процесами, що протікають в ньому (них). [13;21;27;31]

Модель учасника навчальних програм існує для опису, обґрунтування та підвищення ефективності процесу навчання, його індивідуалізації та гнучкості. Головним завданням такої моделі може вважатися виділення підстави для розробки і здійснення навчального впливу. [7;31;46;50]

Розглянемо процес розробки моделі учасника таких програм на прикладі «Тренінгу комунікативної компетентності та успішного спілкування», що здійснювався нами у віртуальному просторі мережі Інтернет. Відповідно до цього, критеріальними параметрами об'єктивної реєстрації змін поведінки у спілкуванні учасників тренінгу з формування комунікативної компетентності, що сталися з ними під час його проходження, є наступні:

- 1) визначення мети спілкування (який результат досягається, куди рухаємося) – для себе і для співбесідника (або співбесідників);
- 2) врахування наміру учасників спілкування (навіщо прагнемо до такого-то результату?);
- 3) оцінка особливостей ситуації спілкування (де спілкуємося? коли? у якому стані знаходиться кожен?);
- 4) звернення уваги на способи та стратегії комунікації (як кожен рухається до досягнення результатів?), що використовуються кожним співбесідником, для сприяння досягнення мети спілкування;
- 5) вибір адекватних (тобто результативних і екологічних) конкретній ситуації та співбесідникам власних стратегій комунікації;
- 6) готовність змінювати свою поведінку в процесі спілкування (вміння бути гнучким);
- 7) отримання задоволення від спілкування.

На основі результатів, отриманих у зв'язку з проведенням «Тренінгу комунікативної компетентності та успішного спілкування» та інших інтернет-

тренінгів, а саме відслідковування критеріальних параметрів об'єктивної реєстрації змін поведінки учасників, зроблений висновок про те, що модель учасника дистанційних навчальних програм може бути описана на основі наступної комплексної мультимоделі TOTE:

- 1) етап першого тесту – стан учасника на момент перед початком інтернет-тренінгу загалом або його певного сегменту, що характеризується відсутністю або поодиноким і несистемним застосуванням всіх або деяких з цільових знань/умінь/навичок (як критеріїв бажаного стану – мети інтернет-тренінгу), що виявляється спеціальним тестуванням, опитуванням тощо;
- 2) етап операцій – проходження запропонованих сегментів інтернет-тренінгу, що включають виконання різнопланових завдань для оволодіння цільовими знаннями/уміннями/навичками;
- 3) етап другого тесту – контроль результативності здійсненого навчання цільовим знанням/умінням/навичкам, для чого використовуються запрограмовані тестові перевірки, в яких респондент обирає правильний або найкращий варіант серед запропонованих, а критерії оцінки залежать від критеріїв, зазначених на етапі першого тесту;
- 4) етап виходу – в залежності від зроблених виборів, де критерієм правильності або точності вибору виступає міра його співвідношення навчальній меті – засвоєнню цільових знань/умінь/навичок, респонденту пропонується або проходження нового сегменту тренінгу, або його завершення, якщо був пройдений останній сегмент, або перепроходження того сегменту, навчання змісту котрого не виявилось результативним. Вибір учасника дистанційних навчальних програм є підставою для відповідного подальшого навчального впливу.

Отже, базовою засадою опису та розробки моделі учасника «Тренінгу комунікативної компетентності та успішного спілкування» зокрема та дистанційних програм у мережі Інтернет взагалі слід вважати розкриття спектру значимих можливих варіантів вибору учасника у виконанні навчальних завдань, результати котрих (варіантів вибору) відображені у каталогу впливів, що керують навчанням, тоді як значимість відповідних варіантів вибору визначається мірою їхньої співвіднесеності з метою навчальної системи. [8;16;31;38]

Таким чином, розробка і застосування моделі учасника дистанційних навчальних проєктів, що здійснюються у мережі Інтернет, відносяться до найважливіших складових організації сучасних інтернет-тренінгів. [2;4;22;23]

Технології здійснення групової роботи у мережі Інтернет мають значні перспективи, що будуть лише розширюватися та поглиблюватися разом з подальшим науково-технічним прогресом в сфері мережевих технологій та комп'ютерних гаджетів. В результаті певних досягнень цього прогресу відбуваються і відповідні зміни у вищезазначених перспективах та їхньому науковому осмисленні. За останній час такі зміни відбулися у зв'язку з інтенсивною актуалізацією і розкриттям контексту та можливостей мультимедійного контакту суб'єктів комп'ютерно опосередкованого спілкування, полягаючи у створенні нової парадигми єдності різних видів спілкування («живого» і «комп'ютерного»). [15;39;40;45]

Мультимедійні технології, такі як аудіо- та відеозв'язок, можливість використовувати музичній супровід, аудіо- та відеоролики, моделювання різноманітних об'єктів і процесів у 3D-просторі тощо, починають все більш активно, вже на масовому рівні, застосовуватися у мережі Інтернет в різних контекстах, таких як бізнес, розваги, навчання, консультування, психотерапія та ін. Набувають поступового поширення вони і в інтернет-тренінгах, адже і навчання та психологічна робота, що здійснюються через мережу Інтернет, починають переходити до нової парадигми. [29;44;47]

Отже, однією з найважливіших складових організації сучасного інтернет-тренінгу, що також одночасно являє собою новий концептуальний «мультимедійний» підхід у їхньому здійсненні, є поєднання в інтернет-тренінгах «текстово-знакового» спілкування (комунікації, подання інформації та навіть побудови інтерфейсу) з «інтерактивно-мультимедійним» [14;19;30;32]. Такий новий концептуально-технологічний підхід у дистанційному навчанні та дистанційній психологічній роботі застосовується у тренінгу комунікативної компетентності використовується.

Особливої важливості для здійснення дистанційних навчальних курсів набуває необхідність створення та розвитку віртуальних освітніх середовищ. Останні розуміються як спеціально створені інформаційні простори мережі Інтернет для здійснення різних форм дистанційного навчання, що ґрунтуються на принципах активності, ініціативності та суб'єктності тих, хто навчається.[41;42]

Актуальність формування і застосування віртуальних навчальних освітніх середовищ визначається, зокрема, такими чинниками: 1) забезпеченням широкого доступу суб'єктів навчання та освіти до джерел інформації; 2) необхідністю впровадження у процес навчання та освіти сучасних комп'ютерних технологій, здатних сприяти забезпеченню комплексної різнобічної оцінки рівня успішності, продуктивного самостійного використання «зворотного зв'язку на зворотній зв'язок»; 3) потребою використання комп'ютерних мультимедійних засобів навчання та освіти, що дають можливості їхньої індивідуалізації та диференціації, сприяння формування професійної компетентності. [9]

До основних переваг створення віртуальних навчальних і освітніх середовищ відносяться: 1) можливості постійного доступу суб'єктів навчання до інформації, що знаходиться у мережі Інтернет; 2) самостійна пошукова діяльність, спрямована на оволодіння необхідною організаційною та навчальною інформацією; 3) збір і накопичення передового, зокрема іноземного, досвіду, а

також доступ до інформації, що необхідна для підвищення якості й ефективності освіти; 4) зручна, економічна та ефективна взаємодія, співробітництво як на організаційному, так і на міжособистісному рівнях, налагодження інтернет-спілкування як на рівні офлайн, так і онлайн. [5;9;34]

Розбираючи властивості проектування дистанційного навчального курсу з комунікативної компетентності, слід звернутися до проектування власне інтернет-тренінгів, враховуючи психологічні особливості останніх.

Аналіз результатів і особливостей проведення інтернет-тренінгів різними авторами дозволяє зробити наступні висновки: 1) технічні можливості сучасних інтернет-технологій дозволяють здійснювати групову психологічну роботу в мережі Інтернет; 2) інтернет-тренінги здатні створювати контекст для досягнення бажаних результатів в умовах віртуальної взаємодії шляхом послідовного виконання поставлених завдань; 3) покроковий алгоритм проведення інтернет-тренінгів відповідає технічним можливостям інтернет-технологій і дозволяє реалізовувати групову психологічну роботу в мережі Інтернет; 4) комплексний аналіз результатів роботи інтернет-тренінгів дозволяє зробити однозначний висновок про те, що на сьогоднішній день можливе проведення групової психологічної роботи в мережі Інтернет за наступних умов: наявність спеціально організованого інтернет-сайту, наявність технічної підтримки під час роботи інтернет-тренінгу, певний рівень комп'ютерної письменності у учасників інтернет-тренінгу, досвідченість і професіоналізм ведучого в області групової практичної роботи. [3;25;30;51]

Слід відзначити характерну особливість інтернет-тренінгів: відсутність прямих, тобто безпосередніх, контактів між ведучим тренінгу та його учасниками, а також їх поміж собою. Спілкування в рамках таких тренінгів частіше за все здійснюється з використанням електронних засобів мережі Інтернет, тобто є комп'ютерно опосередкованим. Це, зокрема, створює необхідність у відповідній розробці та адаптації тренінгових програм та інструкцій до вправ. [20;26;34;49]

На основі аналізу сучасної тренінгової практики і результатів здійснених нами досліджень були зроблені висновки про те, що на сьогодні до базових організаційних чинників здійснення продуктивних інтернет-тренінгів, зокрема тренінгу з розвитку комунікативної компетентності та успішного спілкування, слід віднести наступні:

- технологічно функціональну та зручну для використання електронну навчальну платформу, зокрема на основі «Moodle»;
 - чіткі, зрозумілі інструкції для всіх учасників інтернет-тренінгу;
 - програму інтернет-тренінгу, що, бажано, перевірена практичною апробацією під час «звичайної» (поза Інтернетом) навчальної та/або психологічної практики;
 - досвідченість у здійсненні подібних дистанційних навчальних проектів у авторів та адміністрації інтернет-тренінгу;
 - як мінімум, певний рівень «комп'ютерної письменності» учасників інтернет-тренінгу (навички володіння комп'ютером, користування мережею Інтернет – інтернет-браузером, електронною поштою, спілкуванням в інтернет-форумах тощо);
 - наявність засобів для оперативної електронної комунікації учасників з адміністрацію тренінгу та між собою – інтернет-форуму, чату, електронної пошти, сторінок в соціальних мережах, відеоканалу в «Skype» тощо;
 - оперативне реагування на повідомлення від учасників інтернет-тренінгу з боку авторів та адміністрації інтернет-тренінгу.
- [24;25;48;51]

Таким чином, здійснення продуктивного інтернет-тренінгу з розвитку комунікативної компетентності ґрунтується на певних визначених організаційних чинниках. [1;6;12;43]

На основі практичного досвіду здійснення різного плану дистанційних навчальних проектів у мережі Інтернет, серед яких інтернет-тренінги, вебінари,

наукові чати, інтернет-конференції з цілого ряду актуальних питань тощо, а також довготривалого теоретичного дослідження концептуальних засад та практичних потенціалів групової роботи у віртуальному освітньому просторі, був розроблений і технічно підготовлений на навчальній платформі «Moodle» дистанційний тренінг з розвитку комунікативної компетентності та успішного спілкування. Тренінг, що знаходиться за електронною адресою <http://moodle.newlearning.org.ua/course/view.php?id=2>, ґрунтується на концептуальних засадах ефективності дистанційного навчання, розроблених у лабораторії нових інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.[10;17;18]

Враховуючи всі зазначені концептуальні засади дистанційного навчання у мережі Інтернет, а також змістовні та організаційні складові проектування електронних дистанційних навчальних курсів, був розроблений і здійснений інтернет-тренінг з розвитку комунікативної компетентності та успішного спілкування. Дистанційний навчальний курс складається з 20 етапів, завдання яких послідовно виконуються учасниками тренінгу. Завдання включають теоретичні блоки з інформацією по темі, діагностичні та контрольні тести, відеозавдання, вправи на самоаналіз, вправи на моделювання ситуацій, релаксаційні вправи тощо. В процесі виконання завдань та засвоєння стратегій комунікативної компетентності формується та/або покращується комплекс компетенцій і вмінь успішного спілкування, що вимірюється, зокрема, діагностичними методиками.

Для здійснення емпіричного етапу дослідження необхідна організація групи учасників, які бажають сформувати та розвинути в собі комунікативну компетентність. Технологія залучення учасників до експерименту є наступною: через соціальні мережі, новини на сайтах (в нашому випадку – на сайті лабораторії нових інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України), особисте спілкування та інші засоби пропонується взяти участь у дистанційному навчальному курсі (в нашому

випадку – в інтернет-тренінгу з розвитку комунікативної компетентності та успішного спілкування) на добровільних засадах, використовуючи мотивацію, відповідну цілям та змісту тренінгу (в нашому випадку – мотивацію поліпшення стосунків з іншими людьми, формування здатностей компетентного, успішного спілкування з іншими людьми, власного самопізнання, самовдосконалення).

Програмні можливості платформи Moodle дозволяють, при необхідності, мати постійний доступ до даних щодо проходження різних завдань інтернет-тренінгу та діагностичних тестів для кожного окремого учасника, а також по всій вибірці учасників. Відповідні можливості надають змогу використати отримані «сирі» дані для подальшого математичного аналізу результатів дослідження.

Таким чином, інтернет-тренінг з формування та розвитку комунікативної компетентності повинен здійснюватися на ґрунті поєднання відповідної методичної програми з сукупністю організаційних чинників, що включають (але не обмежуються ними) певні інформаційно-технічні умови, що забезпечують продуктивне дистанційне навчання та психологічну роботу. Поєднання таких чинників здатне забезпечувати дистанційний навчальний курс ґрунтовними потенціалами ставати ефективним інструментом розвитку комунікативної компетентності, розкривати себе як засіб професійного та особистісного зростання.

Експериментальне дослідження – здійснення інтернет-тренінгу з розвитку комунікативної компетентності та успішного спілкування – було організоване і забезпечувалося використанням спеціально підготовленого інтернет-сайту лабораторії нових інформаційних технологій навчання Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України <http://moodle.newlearning.org.ua/>, що включав програмний пакет Moodle.

Під час підготовки до здійснення інтернет-тренінгу, в процесі здійснення та після його завершення (на стадії обробки та аналізу даних)

використовувалися наступні методи дослідження: теоретичний аналіз сучасних першоджерел з теми дослідження; діагностичні та контрольні тести з розвитку комунікативної компетентності та відповідних комунікативних навичок; методи тренінгової роботи – мінілекції, відеозавдання, вправи на самоаналіз, вправи на моделювання ситуацій, релаксаційні вправи тощо; технології статистичної обробки даних за допомогою програмних пакетів SPSS і Excel тощо.

Інтернет-тренінг з формування комунікативної компетентності ґрунтується на застосуванні цілого ряду суттєво значимих чинників: концептуальних засадах ефективності дистанційного навчання у мережі Інтернет, змістовних і організаційних складових продуктивного здійснення інтернет-тренінгів, використанні апробованих програм і методів групової роботи; досвіду роботи автора (більш ніж 11 років) в сфері побудови і здійснення навчальних, розвивальних, терапевтичних інтернет-тренінгів у мережі Інтернет, що також було необхідно для розбудови, апробації та корегування відповідних технологій дистанційного навчання для подальшого використання.

В процесі здійснення інтернет-тренінгу комунікативної компетентності отримані дані фіксуються та аналізуються для виявлення істотних закономірностей з допомогою методів математичної статистики програми Excel і програмного пакету SPSS.

Для дослідження продуктивності навчання під час інтернет-тренінгу на його початку та при завершенні застосовуються наступні діагностичні методики: тест «Визначення способів регулювання конфліктів» (також відомий як тест «Стратегія та тактика поведінки у конфліктній ситуації», або як тест К. Томаса), тест «Оцінка рівня комунікабельності» В.Ф. Ряховського, тест «Рівень конфліктності особистості», тест комунікативних вмінь Міхельсона (в адаптації Ю.З. Гільбуха).

Як участь в інтернет-тренінгу, так і обробка даних здійснюється з використанням електронних технологій, вимагаючи роботи з комп'ютером і

мережею Інтернет. Процедури первинної обробки даних повністю автоматизуються, здійснюючись на рівні програмних «скриптів», що були задіяні з боку сервера, на якому був розміщений інтернет-сайт дослідження та пакет «Moodle». Так само автоматизованою є видача результатів дослідження, що здійснюється для досліджуваних у зручному вигляді, та запис отриманих результатів у спеціальну інформаційну базу даних, необхідну для подальшого аналізу результатів з боку автора та адміністраторів дистанційного навчального курсу.

Порівняльний аналіз результатів досліджуваних, отриманих за чотири діагностичними методиками на початку та при завершенні інтернет-тренінгу, дозволяє зробити висновки щодо його продуктивності. Виокремлення результатів по вибіркам тільки чоловіків та жінок, досліджуваних у різних вікових групах, місцях проживання та з різним рівнем освіти дало можливість для розуміння відповідних тенденцій у різних соціально-психологічних аудиторіях.

Серед представників наявної вибірки учасників інтернет-тренінгу з комунікативної компетентності та успішного спілкування можна констатувати наявність значимих змін у комунікативній компетентності досліджуваних між початком навчання у дистанційному навчальному курсі та після його завершення. Показники різних методик дослідження, що відповідають за комунікативну компетентність, за час участі в інтернет-тренінгу у більшості учасників покращились. Є підстави зробити висновок про продуктивність використаних інноваційних навчальних технологій, що забезпечують дистанційне групове навчання на основі застосування електронних комунікативних і мультимедійних можливостей мережі Інтернет.

Зокрема, інтернет-тренінг з комунікативної компетентності та успішного спілкування, що базується на концептуальних засадах ефективності дистанційного навчання, виявив продуктивність як інноваційний інструмент здійснення групової психологічної та навчальної роботи у мережі Інтернет,

довів перспективи свого використання у психологічній і педагогічній практиках, розкрив напрямки подальшого розвитку та вдосконалення відповідних навчальних, розвивальних і терапевтичних технологій.

Інтернет-тренінги мають ґрунтовні потенціали для здійснення себе як інноваційного і разом з тим потужного навчального інструменту (сфера дистанційного навчання), як знаряддя побудови і розвитку віртуальних освітніх середовищ, а також як ефективного засобу зміни і оптимізації психологічного стану та особистісного зростання учасників (сфера дистанційної психологічної роботи).

Список використаних джерел

1. Антипина О.Н. Методика дистанционного обучения через Интернет и опыт ее применения на Экономическом факультете МГУ им. М.В. Ломоносова [Электронный ресурс] / О.Н. Антипина. – М. : МГУ. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=169&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.

2. Арестова О.Н. Гендерная специфика при работе с Интернетом на современном этапе его развития [Электронный ресурс] / Арестова О.Н. // Новые инфокоммуникационные технологии в социально-гуманитарных науках и образовании: современное состояние, проблемы, перспективы развития : междунар. интернет-конф., 15 янв. – 29 марта 2002 г. : материалы конф. - М. : Ин-т «Откр. об-во» : Логос, 2003. - Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=68&PHPSESSID=5bc709800160e910b3b173fb2c664775.

3. Архипова А.И. Информатизация образования в системе послевузовской педагогической подготовки [Электронный ресурс] / А.И. Архипова, А.А. Иванова, Б.Е. Левицкий. – Краснодар : Кубанский

государственный университет. – Режим доступа :
http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=231&PHPSESSID=9c8dc4cf5a5d1497c468cb4c214c3dfb.

4. Башмаков А.И. Новые цели, задачи и технологии образования XXI века [Электронный ресурс] / А.И. Башмаков, А.И. Владимиров. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/conf/conf_fulltext/new_aims.pdf.

5. Володько І.В., Кудін А.П. Сучасні навчальні середовища в Інтернеті: віртуальний інститут [Електронний ресурс] / Володько Ігор Володимирович // Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми (Психологія нового тисячоліття): междунар. наук-практ. Інтернет-конф., 28 травня 2012 р.: тези доповідей. – Режим доступу: http://www.psy-science.com.ua/Konferenciya_2012_05_28/Volodko_Igor_2012.doc.

6. Воронова Т.А. Педагогические условия применения Интернет-технологий в очном обучении [Электронный ресурс] / Т.А. Воронова, И.А. Дельцова, Л.В. Куклина. – Иваново : Ивановский государственный университет. – Режим доступа :
http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=229&PHPSESSID=9c8dc4cf5a5d1497c468cb4c214c3dfb.

7. Гладко М.А. Психологические аспекты компьютерного обучения [Электронный ресурс] / М.А. Гладко. – Минск : Белорусский государственный экономический университет. – Режим доступа :
http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=2249&PHPSESSID=af8f55d8f66a2d708d22ed0c894f0bfa.

8. Гудимов В.В. Стресс, игра и смысл [Электронный ресурс] / Гудимов В.В. – М. : МГУ, 2003. – Режим доступа :
http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106584130&archive=&start_from=&ucat=15&category=15.

9. Дивак В.В. Використання віртуальних навчальних середовищ у підвищенні кваліфікації директорів загальноосвітніх навчальних закладів

[Електронний ресурс] / Дивак Володимир Валерійович // Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми (Психологія нового тисячоліття): междунар. наук-практ. Інтернет-конф., 28 травня 2012 р.: тези доповідей. - Режим доступу: http://www.psy-science.com.ua/Konferenciya_2012_05_28/Dyvak_Vladymyr_2012.doc.

10. Дистанційне навчання: психологічні засади : монографія / М.Л. Смульсон, Ю.І. Машбиць, М.І. Жалдак та ін. ; за ред. М.Л. Смульсон. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012.

11. Евстигнеева Ю.М. Место новых информационных технологий в жизни современного школьника [Електронний ресурс] / Ю.М. Евстигнеева, В.С. Собкин. – М. : Центр социологии образования РАО. – Режим доступу : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=58&PHPSESSID=5bc709800160e910b3b173fb2c664775.

12. Жилина Л.Н. Интернет и почему вы должны создать свой дистанционный курс? [Електронний ресурс] / Л.Н. Жилина, О.В. Кононова. – Владивосток : Владивостокский государственный университет экономики и сервиса. – Режим доступу : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=200&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.

13. Жичкина А.Е. О возможностях психологических исследований в сети Интернет / Анастасия Евгеньевна Жичкина // Психологический журнал. - 2000. - Т. 21, № 2. - С. 75-78.

14. Зубарев Е.Ю. Приключенческие компьютерные игры в работе психолога [Електронний ресурс] / Евгений Юрьевич Зубарев. - Саратов : СГУ, 2002. - Режим доступу : http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106587988&archive=&start_from=&ucat=15&category=15.

15.Иванов Д.В. Виртуализация общества / Д.В. Иванов. - СПб. : «Петербургское Востоковедение», 2000. - 96 с.

16.Иванов А.М. Стратегия эффективной подготовки студентов к дистанционному обучению в New-York State University [Электронный ресурс] / А.М. Иванов. – Великий Новгород : Новгородский государственный университет. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=230&PHPSESSID=9c8dc4cf5a5d1497c468cb4c214c3dfb.

17.Иванова Н.А. Обучение иностранному языку на базе современных инфокоммуникационных технологий [Электронный ресурс] / Иванова Н.А. // Новые инфокоммуникационные технологии в социально-гуманитарных науках и образовании: современное состояние, проблемы, перспективы развития : междунар. интернет-конф., 15 янв. – 29 марта 2002 г. : материалы конф. - М. : Ин-т «Откр. об-во» : Логос, 2003. - Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=217&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.

18.Исаев Е.И. Повышение эффективности обучения психологии за счет использования Интернет-технологий [Электронный ресурс] / Е.И. Исаев, А.Я. Фридланд. – Тула : Тульский государственный педагогический университет. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=238&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.

19.Кабырский В.Г. Азартный Интернет [Электронный ресурс] / Кабырский В.Г. // КМ.RU: Здоровье. - 2001. - Режим доступа : <http://www.km.ru/magazin/view.asp?id=DA8058C0A6CE4BBA8DEF314CCAA557D3>.

20.Кречетников К.Г. Рекомендации по проектированию мотивационной и содержательной составляющих образовательной среды вуза на основе

25.Львова А.И. Интернет-тренинг как новая возможность групповой психологической работы [Электронный ресурс] / Львова А. И., Рязанцева И. А. - М. : МГУ, 2004. - Режим доступа : http://flogiston.ru/articles/netpsy/inet_training.

26.Максименко С.Д. Психологічні проблеми модернізації освіти в Україні / С.Д. Максименко // Психолог. – 2005. – № 6.

27.Морозов И.Л. Автономные виртуальные коммуникационной системы как способ активизации научно-творческой социосреды в малых и средних городах России [Электронный ресурс] / Морозов И.Л. // Новые инфокоммуникационные технологии в социально-гуманитарных науках и образовании: современное состояние, проблемы, перспективы развития : междунар. интернет-конф., 15 янв. – 29 марта 2002 г. : материалы конф. - М. : Ин-т «Откр. об-во» : Логос, 2003. - Режим доступа : http://www.auditorium.ru/conf/conf_fulltext/Morozov.pdf.

28.Мунтян П. Влияние сети Интернет на развитие человека как психологическая проблема [Электронный ресурс] / П. Мунтян. – Режим доступа : http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106588195&archive=&start_from=&ucat=15&category=15.

29.Мунтян П. Вид компьютерной аддикции: зависимость от компьютерных игр [Электронный ресурс] / Павел Мунтян. - М. : МГУ, 2005. - Режим доступа : http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106584866&archive=&start_from=&ucat=15&category=15.

30.Назар М.М. Интернет-спілкування як чинник особистісних змін у юнацькому віці [Текст] : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Назар Максим Миколайович ; НАПН України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка. - К., 2010. - 396 арк. : рис. - Бібліогр.: арк. 348-396.

31. Назар М.Н. Когнитивний базис створення моделі респондента / М.Н. Назар, Д.С. Мещеряков // Научный поиск: Сб. научных работ студентов, аспирантов и преподавателей. - Вып. 13. - Ярославль, 2013. - С. 153-159.

32. Назар М.М. Подальші перспективи психологічних досліджень спілкування через мережу Інтернет [Електронний ресурс] / Назар Максим Миколайович // Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми (Психологія нового тисячоліття): междунар. наук-практ. Інтернет-конф., 28 травня 2012 р.: тези доповідей. - Режим доступу: http://www.psy-science.com.ua/Konferenciya_2012_05_28/Nazar_Maxim_2012.doc.

33. Назар М.М. Потенціали інтернет-тренінгів для оптимізації психологічного стану студентів / Назар Максим Миколайович // Психологія і особистість: Науковий журнал. - Полтава: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2013. - № 1 (3). - С. 120-130.

34. Назар М.М. Психологічний вплив спілкування у мережі Інтернет на формування певних особистісних особливостей її користувачів / М.М. Назар // Проблеми сучасної психології. - Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. - Вип. 4. - С. 239-248.

35. Назар М.М. Специфіка психологічного впливу навчання користувачів мережі Інтернет / М.М. Назар // Освіта дорослих в Україні : IX Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 11–17 вер. 2008 р.) : зб. наук. праць. - К. : ЕКМО, 2008. – С. 102-104.

36. Назар М.М. Характерні психологічні особливості дистанційної освіти через мережу Інтернет [Електронний ресурс] / Назар М.М. // Медіаосвіта в Україні: наукова рефлексія викликів, практик, перспектив. - К., 2013 р. - Режим доступу : http://ispp.org.ua/bibl_11.htm.

37. Освіта тернопільщини [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://wiki.ippo.edu.te.ua/index.php/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%>

B2%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0.

38. Павлов О.М. Проблемы и перспективы использования Интернета в дистанционном бизнес-обучении. Практический опыт [Электронный ресурс] / О.М. Павлов. – Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=182&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.

39. Павловский В.В. Компьютерная игра как индикатор социально-психологических установок общества [Электронный ресурс] / Павловский В.В. // Новые инфокоммуникационные технологии в социально-гуманитарных науках и образовании: современное состояние, проблемы, перспективы развития : междунар. интернет-конф., 15 янв. – 29 марта 2002 г. : материалы конф. - М. : Ин-т «Откр. об-во» : Логос, 2003. - Режим доступа : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=53&PHPSESSID=5bc709800160e910b3b173fb2c664775.

40. Розина И.Н. Интернет-сообщество специалистов в области коммуникации [Электронный ресурс] / Розина И.Н. // Новые инфокоммуникационные технологии в социально-гуманитарных науках и образовании: современное состояние, проблемы, перспективы развития : междунар. интернет-конф., 15 янв. – 29 марта 2002 г. : материалы конф. - М. : Ин-т «Откр. об-во» : Логос, 2003. - Режим доступа : http://www.auditorium.ru/conf/conf_fulltext/rozina.htm.

41. Смульсон М.Л. Психологічні особливості віртуальних навчальних середовищ [Электронный ресурс] / Смульсон Марина Лазарівна // Технології розвитку інтелекту. – К. : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2012. - Режим доступа : http://psytir.org.ua/upload/journals/3/authors/2012/Smulson_Maryna_Lazarivna_-_Psychologichni_osoblyvosti_virtualnyh_navchalnyh_seredovysh.doc.

42.Смульсон М.Л. Учиннева діяльність у віртуальному освітньому просторі [Електронний ресурс] / Смульсон Марина Лазарівна // Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми (Психологія нового тисячоліття): междунар. наук-практ. Інтернет-конф., 28 травня 2012 р.: тези доповідей. – Режим доступу: http://www.psy-science.com.ua/Konferenciya_2012_05_28/Smulson_Maryna_2012.doc.

43.Смыслова О.В. Психологические последствия применения информационных технологий [Електронний ресурс] / О.В. Смыслова. – М. : МГУ, 1998. – Режим доступу : http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106588574&archive=&start_from=&ucat=15&category=15.

44.Ценёв В. Поможет ли виртуальный психолог? [Електронний ресурс] / Вит Ценев. - Новосибирск : Интернет-сайт «Psyberia.ru», 2005. - Режим доступу : <http://psyberia.ru/psychodiary/psynet>.

45.Шувалова Н.Ю. Общение со сверстниками в обучении ребенка работе на компьютере [Електронний ресурс] / Шувалова Н.Ю., Федунина Н.Ю. // Новые инфокоммуникационные технологии в социально-гуманитарных науках и образовании: современное состояние, проблемы, перспективы развития : междунар. интернет-конф., 15 янв. – 29 марта 2002 г. : материалы конф. - М. : Ин-т «Откр. об-во» : Логос, 2003. - Режим доступу : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=73&PHPSESSID=5bc709800160e910b3b173fb2c664775.

46.Чумак В.В. Впровадження дистанційних технологій у процес розв'язування студентами психологічних задач / Чумак В.В. // Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми (Психологія нового тисячоліття): междунар. наук-практ. Інтернет-конф., 28 травня 2012 р.: тези доповідей. – Режим доступу: http://www.psy-science.com.ua/Konferenciya_2012_05_28/Chumak_Viktor_2012.doc.

47. Handbook of Research Methods in Industrial and Organizational Psychology (Blackwell Handbooks of Research Methods in Psychology) / ed. by Steven G. Rogelberg. - Malden : Wiley-Blackwell Ltd., 2005. - 536 p.

48. Harris R.J. A Cognitive Psychology of Mass Communication / Richard Jackson Harris. - [4th ed.]. - Mahwah : Lawrence Erlbaum, 2004. - 488 p.

49. Maheu M. Telepsychology Best Practices / Maheu M., McMenamin, J. - New York : Oxford University Press Publication, 2012.

50. Psychology and the Internet: Intrapersonal, Interpersonal, and Transpersonal Implications / ed. by Jayne Gackenbach. - [2nd ed.]. - San Diego : Academic Press, 2006. - 392 p.

51. Suler J. The Psychology of Cyberspace [Электронный ресурс] / John Suler. - New Jersey : Science and Technology Center of Rider University, 2007. - Режим доступа : <http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/psycyber.html>.

References transkiterated

1. Antipina O.N. Metodika distancionnogo obuchenija cherez Internet i opyt ee primeneniya na Jekonomicheskom fakul'tete MGU im. M.V. Lomonosova [Elektronnij resurs] / O.N. Antipina. – M. : MGU. – Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=169&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.

2. Arestova O.N. Gendernaja specifika pri rabote s Internetom na sovremennom jetape ego razvitija [Elektronnij resurs] / Arestova O.N. // Novye infokommunikacionnye tehnologii v social'no-gumanitarnyh naukah i obrazovanii: sovremennoe sostojanie, problemy, perspektivy razvitija : mezhdunar. internet-konf., 15 janv. – 29 marta 2002 g. : materialy konf. - M. : In-t «Otkr. ob-vo» : Logos, 2003. - Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=68&PHPSESSID=5bc709800160e910b3b173fb2c664775.

3. Arhipova A.I. Informatizacija obrazovanija v sisteme poslevuzovskoj pedagogicheskoj podgotovki [Elektronnij resurs] / A.I. Arhipova, A.A. Ivanova, B.E. Levickij. – Krasnodar : Kubanskij gosudarstvennyj universitet. – Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=231&PHPSESSID=9c8dc4cf5a5d1497c468cb4c214c3dfb.

4. Bashmakov A.I. Novye celi, zadachi i tehnologii obrazovanija XXI veka [Elektronnij resurs] / A.I. Bashmakov, A.I. Vladimirov. – Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/conf/conf_fulltext/new_aims.pdf.

5. Volod'ko I.V., Kudin A.P. Suchasni navchal'ni seredovyshha v Interneti: virtual'nyj instytut [Elektronnyj resurs] / Volod'ko Igor Volodymyrovych // Virtual'nyj osvritnij prostir: psihologichni problemy (Psihologija novogo tysjacholittja): mezhdunar. nauk-prakt. Internet-konf., 28 travnja 2012 r.: tezy dopovidej. – Rezhym dostupu: http://www.psy-science.com.ua/Konferenciya_2012_05_28/Volodko_Igor_2012.doc.

6. Voronova T.A. Pedagogicheskie uslovija primenenija Internet-tehnologij v ochnom obuchenii [Elektronnij resurs] / T.A. Voronova, I.A. Del'cova, L.V. Kuklina. – Ivanovo : Ivanovskij gosudarstvennyj universitet. – Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=229&PHPSESSID=9c8dc4cf5a5d1497c468cb4c214c3dfb.

7. Gladko M.A. Psihologicheskie aspekty komp'juternogo obuchenija [Elektronnij resurs] / M.A. Gladko. – Minsk : Belorusskij gosudarstvennyj jekonomicheskij universitet. – Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=2249&PHPSESSID=af8f55d8f66a2d708d22ed0c894f0bfa.

8. Gudimov V.V. Stress, igra i smysl [Elektronnij resurs] / Gudimov V.V. - M. : MGU, 2003. – Rezhim dostupu : http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106584130&archive=&start_from=&ucat=15&category=15.

9. Dyvak V.V. Vykorystannja virtual'nyh navchal'nyh seredovyssh u pidvyshhenni kvalifikacii' dyrektoriv zagal'noosvitnih navchal'nyh zakladiv [Elektronnij resurs] / Dyvak Volodymyr Valerijovych // Virtual'nyj osvittij prostrir: psihologichni problemy (Psihologija novogo tysjacholittja): mezhdunar. nauk-prakt. Internet-konf., 28 travnja 2012 r.: tezy dopovidej. - Rezhym dostupu: http://www.psy-science.com.ua/Konferenciya_2012_05_28/Dyvak_Vladymyr_2012.doc.

10. Dystancijne navchannja: psihologichni zasady : monografija / M.L. Smul'son, Ju.I. Mashbyc', M.I. Zhaldak ta in. ; za red. M.L. Smul'son. – Kirovograd : Imeks-LTD, 2012.

11. Evstigneeva Ju.M. Mesto novyh informacionnyh tehnologij v zhizni sovremennogo shkol'nika [Elektronnij resurs] / Ju.M. Evstigneeva, V.S. Sobkin. – M. : Centr sociologii obrazovanija RAO. – Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=58&PHPSESSID=5bc709800160e910b3b173fb2c664775.

12. Zhilina L.N. Internet i pochemu vy dolzhny sozdat' svoj distancionnyj kurs? [Elektronnij resurs] / L.N. Zhilina, O.V. Kononova. – Vladivostok : Vladivostokskij gosudarstvennyj universitet jekonomiki i servisa. – Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=200&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.

13. Zhichkina A.E. O vozmozhnostjah psihologicheskikh issledovanij v seti Internet / Anastasija Evgen'evna Zhichkina // Psihologicheskij zhurnal. - 2000. - T. 21, № 2. - S. 75-78.

14. Zubarev E.Ju. Prikljucheneskie komp'juternye igry v rabote psihologa [Elektronnij resurs] / Evgenij Jur'evich Zubarev. - Saratov : SGU, 2002. - Rezhim dostupu : http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106587988&archive=&start_from=&ucat=15&category=15.

15. Ivanov D.V. Virtualizacija obshhestva / D.V. Ivanov. - SPb. : «Peterburgskoe Vostokovedenie», 2000. - 96 s.
16. Ivanov A.M. Strategija jeffektivnoj podgotovki studentov k distancionnomu obucheniju v New-York State University [Elektronnij resurs] / A.M. Ivanov. – Velikij Novgorod : Novgorodskij gosudarstvennyj universitet. – Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=230&PHPSESSID=9c8dc4cf5a5d1497c468cb4c214c3dfb.
17. Ivanova N.A. Obuchenie inostrannomu jazyku na baze sovremennyh infokommunikacionnyh tehnologij [Elektronnij resurs] / Ivanova N.A. // Novye infokommunikacionnye tehnologii v social'no-gumanitarnyh naukah i obrazovanii: sovremennoe sostojanie, problemy, perspektivy razvitija : mezhdunar. internet-konf., 15 janv. – 29 marta 2002 g. : materialy konf. - M. : In-t «Otkr. ob-vo» : Logos, 2003. - Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=217&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.
18. Isaev E.I. Povyshenie jeffektivnosti obuchenija psihologii za schet ispol'zovanija Internet-tehnologij [Elektronnij resurs] / E.I. Isaev, A.Ja. Fridland. – Tula : Tul'skij gosudarstvennyj pedagogicheskij universitet. – Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=238&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.
19. Kabyrskij V.G. Azartnyj Internet [Elektronnij resurs] / Kabyrskij V.G. // KM.RU: Zdorov'e. - 2001. - Rezhim dostupu : <http://www.km.ru/magazin/view.asp?id=DA8058C0A6CE4BBA8DEF314CCAA557D3>.
20. Krechetnikov K.G. Rekomendacii po proektirovaniju motivacionnoj i sodержatel'noj sostavljajushhij obrazovatel'noj sredy vuza na osnove informacionnyh tehnologij [Elektronnij resurs] / K.G. Krechetnikov. – Vladivostok : Tihookeanskij voenno-morskoj institut. – Rezhim dostupu :

<http://www.auditorium.ru/aud/v/>

[index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=2362&PHPSESSID=af8f55d8f66a2d708d22ed0c894f0bfa](http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=2362&PHPSESSID=af8f55d8f66a2d708d22ed0c894f0bfa).

21. Krechetnikova I.V. Informacionnaja kul'tura – osnova uspeha informatizacii gumanitarnogo obrazovanija [Elektronnij resurs] / I.V. Krechetnikova. – Vladivostok : Tihookeanskij voenno-morskoj institut. – Rezhim dostupu : <http://www.auditorium.ru/aud/v/>

[index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=2360&PHPSESSID=6d9c2518bb0ff6fea204cb82ccaa029a](http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=2360&PHPSESSID=6d9c2518bb0ff6fea204cb82ccaa029a).

22. Kuz'mins'ka O.G. Personal'ne osvityne seredovyshe – pershyj krok do virtual'noi' osvity [Elektronnyj resurs] / Kuz'mins'ka Olena Gerontii'vna // Virtual'nyj osvitnij prostir: psihologichni problemy (Psihologija novogo tysjacholittja): mezhdunar. nauk-prakt. Internet-konf., 28 travnja 2012 r.: tezy dopovidej. - Elektronnyj resurs: http://www.psy-science.com.ua/Konferenciya_2012_05_28/Kuzminska_Olena_2012.doc.

23. Kolovorotnyj S.V. Suggestivnyj faktor v rabote sistem virtual'noj real'nosti [Elektronnij resurs] / Kolovorotnyj S.V. - Odessa : ONU, 2001. - Rezhim dostupu : http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106588498&archive=&start_from=&ucat=15&category=15.

24. Kuznecov V.V. Tehnologii internet-obrazovanija [Elektronnij resurs] / V.V. Kuznecov. – Tambov : Tambovskij gosudarstvennyj universitet. – Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=225&PHPSESSID=9c8dc4cf5a5d1497c468cb4c214c3dfb.

25. L'vova A.I. Internet-trening kak novaja vozmozhnost' gruppovoj psihologicheskoj raboty [Elektronnij resurs] / L'vova A. I., Rjazanceva I. A. - M. : MGU, 2004. - Rezhim dostupu : http://flogiston.ru/articles/netpsy/inet_training.

26. Maksymenko S.D. Psihologichni problemy modernizacii' osvity v Ukraini / S.D. Maksymenko // Psiholog. – 2005. – № 6.

27. Morozov I.L. Avtonomnye virtual'nye kommunikacionnoj sistemy kak sposob aktivizacii nauchno-tvorcheskoj sociosredy v malyh i srednih gorodah Rossii [Elektronnij resurs] / Morozov I.L. // Novye infokommunikacionnye tehnologii v social'no-gumanitarnyh naukah i obrazovanii: sovremennoe sostojanie, problemy, perspektivy razvitija : mezhdunar. internet-konf., 15 janv. – 29 marta 2002 g. : materialy konf. - M. : In-t «Otkr. ob-vo» : Logos, 2003. - Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/conf/conf_fulltext/Morozov.pdf.

28. Muntjan P. Vlijanie seti Internet na razvitie cheloveka kak psihologicheskaja problema [Elektronnij resurs] / P. Muntjan. – Rezhim dostupu : http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106588195&archive=&start_from=&ucat=15&category=15.

29. Muntjan P. Vid komp'juternoj addiciji: zavisimost' ot komp'juternyh igr [Elektronnij resurs] / Pavel Muntjan. - M. : MGU, 2005. - Rezhim dostupu : http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106584866&archive=&start_from=&ucat=15&category=15.

30. Nazar M.M. Internet-spilkuvannja jak chynnyk osobystisnyh zmin u junac'komu vici [Tekst] : dys. ... kand. psyhol. nauk : 19.00.07 / Nazar Maksym Mykolajovych ; NAPN Ukrainy, In-t psihologii'

im. G.S. Kostjuka. - K., 2010. - 396 ark. : rys. - Bibliogr.: ark. 348-396.

31. Nazar M.N. Kognityvnyj bazys sozdanyja modely respondentu / M.N. Nazar, D.S. Meshherjakov // Nauchnyj poysk: Sb. nauchnyh rabot studentov, aspyrantov y prepodavatelej. - Выр. 13. - Jaroslavl', 2013. - S. 153-159.

32. Nazar M.M. Podal'shi perspektyvy psihologichnyh doslidzen' spilkuvannja cherez merezhu Internet [Elektronnyj resurs] / Nazar Maksym Mykolajovych // Virtual'nyj osvitnij prostir: psihologichni problemy (Psihologija

novogo tysjacholittja): mezhdunar. nauk-prakt. Internet-konf., 28 travnja 2012 r.: tezy dopovidej. - Rezhym dostupu: http://www.psy-science.com.ua/Konferenciya_2012_05_28/Nazar_Maxim_2012.doc.

33. Nazar M.M. Potencijaly internet-treningiv dlja optymizacii' psihologichnogo stanu studentiv / Nazar Maksym Mykolajovych // Psihologija i osobystist': Naukovyj zhurnal. - Poltava: Instytut psihologii' imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukrai'ny, 2013. -

№ 1 (3). - S. 120-130.

34. Nazar M.M. Psihologichnyj vplyv spilkuvannja u merezhi Internet na formuvannja pevnyh osobystisnyh osoblyvostej i'i' korystuvachiv / M.M. Nazar // Problemy suchasnoi' psihologii'. - Kam'janec'-Podil'skyj : Aksioma, 2009. - Vyp. 4. - S. 239-248.

35. Nazar M.M. Specyfika psihologichnogo vplyvu navchannja korystuvachiv merezhi Internet / M.M. Nazar // Osvita doroslyh v Ukrai'ni : IX Mizhnar. nauk.-prakt. konf., (Kyj'v, 11–17 ver. 2008 r.) : zb. nauk. prac'. - K. : EKMO, 2008. – S. 102-104.

36. Nazar M.M. Harakterni psihologichni osoblyvosti dystancijnoi' osvity cherez merezhu Internet [Elektronnyj resurs] / Nazar M.M. // Mediaosvita v Ukrai'ni: naukova refleksija vyklykiv, praktyk, perspektyv. - K., 2013 r. - Rezhym dostupu : http://ispp.org.ua/bibl_11.htm.

37. Osvita ternopil'shhyny [Elektronnyj resurs]. - Rezhym dostupu: <http://wiki.ippo.edu.te.ua/index.php/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0>.

38. Pavlov O.M. Problemy i perspektyvy ispol'zovanija Interneta v distancionnom biznes-obuchenii. Prakticheskij opyt [Elektronnij resurs] / O.M. Pavlov. – Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=182&PHPSESSID=7597524e6e13a1a041318d44c489d5e8.

39. Pavlovskij V.V. Komp'juternaja igra kak indikator social'no-psihologicheskikh ustanovok obshhestva [Elektronnij resurs] / Pavlovskij V.V. // *Novye infokommunikacionnye tehnologii v social'no-gumanitarnyh naukah i obrazovanii: sovremennoe sostojanie, problemy, perspektivy razvitija* : mezhdunar. internet-konf., 15 janv. – 29 marta 2002 g. : materialy konf. - M. : In-t «Otkr. ob-vo» : Logos, 2003. - Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=53&PHPSESSID=5bc709800160e910b3b173fb2c664775.

40. Rozina I.N. Internet-soobshhestvo specialistov v oblasti kommunikacii [Elektronnij resurs] / Rozina I.N. // *Novye infokommunikacionnye tehnologii v social'no-gumanitarnyh naukah i obrazovanii: sovremennoe sostojanie, problemy, perspektivy razvitija* : mezhdunar. internet-konf., 15 janv. – 29 marta 2002 g. : materialy konf. - M. : In-t «Otkr. ob-vo» : Logos, 2003. - Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/conf/conf_fulltext/rozina.htm.

41. Smul'son M.L. Psihologichni osoblyvosti virtual'nyh navchal'nyh seredovyshh [Elektronnyj resurs] / Smul'son Maryna Lazarivna // *Tehnologii rozvytku intelektu*. – K. : Instytut psihologii

imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukrai'ny, 2012. - Rezhym dostupu : http://psytir.org.ua/upload/journals/3/authors/2012/Smulson_Maryna_Lazarivna_-_Psihologichni_osoblyvosti_virtualnyh_navchalnyh_seredovyshh.doc.

42. Smul'son M.L. Uchinnjeva dijial'nist' u virtual'nomu osvitr'omu prostori [Elektronnyj resurs] / Smul'son Maryna Lazarivna // *Virtual'nyj osvitrnij prostir: psihologichni problemy (Psihologija novogo tysjacholittja)*: mezhdunar. nauk-prakt. Internet-konf., 28 travnja 2012 r.: tezy dopovidej. – Rezhym dostupu: http://www.psy-science.com.ua/Konferenciya_2012_05_28/Smulson_Maryna_2012.doc.

43. Smyslova O.V. Psihologicheskie posledstvija primenenija informacionnyh tehnologij [Elektronnij resurs] / O.V. Smyslova. – M. : MGU, 1998. – Rezhim dostupu :

http://www.library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106588574&archive=&start_from=&ucat=15&category=15.

44. Cenjov V. Pomozhet li virtual'nyj psiholog? [Elektronnij resurs] / Vit Cenev. - Novosibirsk : Internet-sajt «Psyberia.ru», 2005. - Rezhim dostupu : <http://psyberia.ru/psychodiary/psynet>.

45. Shuvalova N.Ju. Obshhenie so sverstnikami v obuchenii rebenka rabote na komp'jutere [Elektronnij resurs] / Shuvalova N.Ju., Fedunina N.Ju. // Novye infokommunikacionnye tehnologii v social'no-gumanitarnyh naukah i obrazovanii: sovremennoe sostojanie, problemy, perspektivy razvitija : mezhdunar. internet-konf., 15 janv. – 29 marta 2002 g. : materialy konf. - M. : In-t «Otkr. ob-vo» : Logos, 2003. - Rezhim dostupu : http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&CounterThesis=1&id_thesis=73&PHPSESSID=5bc709800160e910b3b173fb2c664775.

46. Chumak V.V. Vprovadzhennja dystancijnyh tehnologij u proces rozv'jazuvannja studentamy psihologichnyh zadach / Chumak V.V. // Virtual'nyj osvitnij prostir: psihologichni problemy (Psihologija novogo tysjacholittja): mezhdunar. nauk-prakt. Internet-konf., 28 travnja 2012 r.: tezy dopovidej. – Rezhym dostupu: http://www.psy-science.com.ua/Konferenciya_2012_05_28/Chumak_Viktor_2012.doc.

47. Handbook of Research Methods in Industrial and Organizational Psychology (Blackwell Handbooks of Research Methods in Psychology) / ed. by Steven G. Rogelberg. - Malden : Wiley-Blackwell Ltd., 2005. - 536 p.

48. Harris R.J. A Cognitive Psychology of Mass Communication / Richard Jackson Harris. - [4th ed.]. - Mahwah : Lawrence Erlbaum, 2004. - 488 p.

49. Maheu M. Telepsychology Best Practices / Maheu M., McMenamin, J. - New York : Oxford University Press Publication, 2012.

50. Psychology and the Internet: Intrapersonal, Interpersonal, and Transpersonal Implications / ed. by Jayne Gackenbach. - [2nd ed.]. - San Diego : Academic Press, 2006. - 392 p.

51. Suler J. The Psychology of Cyberspace [Elektronnyj resurs] / John Suler.
- New Jersey : Science and Technology Center of Rider University, 2007. - Rezhym
dostupu : <http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/psycyber.html>.